

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-2>

**THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN LANGUAGE
ON THE ADAPTATION PROCESSES OF LOANS
IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**

**ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ
ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Honcharenko A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department of
Languages of Ukraine,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
Kyiv, Ukraine*

Гончаренко А. В.

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу мов України
Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Потужним ресурсом поповнення словникового складу будь-якої мови, у тому числі й української, є лексика іншомовного походження. Особливої інтенсивності процес запозичення набув у сучасний період суспільних глобалізаційних змін, які стимулюють не лише залучення власного мовного потенціалу, а й засвоєння чужорідного. Активними «донорами» запозиченої лексики для української мови свого часу були грецька, латинська, французька, німецька, наприкінці ХХ ст. акценти змістилися в бік англійської мови, зокрема її американського варіанта, що вчені характеризують як «феномен англо-американського панування, який виявився у чотирьох площинах: світова мова, поп-культура, комунікаційні технології та інформація» [6, с. 151].

Потрапивши до нового мовного середовища, іншомовні слова проходять складний та тривалий процес пристосування до системи мови-реципієнта, на який можуть впливати різноманітні чинники, зокрема, шлях запозичення, аналогія та мовна традиція, контакти мови, що приймає, з іншими мовами, роль мови-посередника. Ці аспекти більшою чи меншою мірою уже опинялися в колі уваги науковців (Б. Ажнюк, Л. Архипенко, Г. Зимовець, І. Каминін, О. Муромцева, О. Стишов, І. Коробова та ін.). Утім наявні дослідження не вичерпують усіх проблемних питань, котрі стосуються освоєння чужовізмів. Фахового розгляду потребує, зокрема, фактор мови, через яку слова з одного лінгвістичного простору потрапляють до іншого, адже за

наявності мови-посередника саме до неї спочатку пристосовується матеріал мови-джерела і лише потім потрапляє до мови-сприймача.

Така практика тривалий час була поширена у випадку української мови, яка запозичувала іншомовні елементи під впливом російської. Відтак саме російській традиції надавалася перевага у передаванні слів іншомовного походження, що зумовило відсутність єдиних норм у відтворенні чужомовних звуків і звукосполук, непослідовність української орфографії в написанні цих слів [3, с. 30; 2, с. 235]. І сьогодні у процесах освоєння багатьох нових одиниць зіткнення української та російської традицій є досить відчутним та стає причиною виникнення варіативних фонетико-фонологічних, орфографічних номінативних пар. К. Городенська з цього приводу зауважує: «В українському освоєнні нових запозичень переважають суб'єктивні причини, що зумовлено ... недосконалим знанням норм української літературної мови в передаванні слів іншомовного походження, орієнтацією багатьох журналістів ... на водноманітнення правопису нових одиниць в українській та російській мовах. Ці чинники мають великий деструктивний вплив на українську мовну практику щодо вживання лексичних інновацій» [1, с. 4].

Російським впливом продиктоване усталене з 1933 р. передавання звука [θ] з грецької мови через [ф], тоді як для української мови завжди було характерним вживання у цій позиції звука [т], що відображало європейську традицію у давніх запозиченнях. Пор.: *кафедра* – *катедра*, *міф* – *міт*, *пафос* – *патос* і под. Лише в редакції українського правопису 2019 р. обидві паралельні форми закріплено як нормативні [5, с. 156].

На сучасному етапі при трансформації іншомовних, зокрема англійських, назв зі звуком [h] в українській мові спостерігається його відтворення за допомогою як [x], так і [г]: *холдер* – *голдер* (*holder*), *хорор* – *горор* (*horror*), *хостес* – *гостес* (*hostess*), *хостинг* – *гостинг* (*hosting*), *хотлінк* – *готлінк* (*hotlink*), *хотспот* – *готспот* (*hotspot*), *хоумскулер* – *гоумскулер* (*homeschooler*), *хулахун* – *гулахун* (*Hula-Hoop*) та ін. При цьому функціонування форм із [x], як засвідчують спостереження, є значно частотнішим. Виникнення подібних паралельних форм зумовлене різними способами передавання на письмі звука [h] з германських мов. В українській мові йому відповідає фарингальний [г]. Натомість російська мова відтворює іншомовний придиховий [h] за допомогою задньоязикового [x]. Тому вимова [x] на місці етимологічного [h] наслідує російську практику передавання цього звука, що, на думку О. Пономарева, є помилкою проти української фонетики й вимови [4, с. 20]. Попри рекомендацію нової редакції

українського правопису 2019 р. передавати запозичений [h] через [г], слова, засвоєні у періоди русифікації, за традицією продовжують зберігати написання через літеру *x* – *хобі, хокей, хол, холдинг* тощо [5, с. 156].

За російською традицією досить часто спостерігається передавання англійського [w] через [у] і значно рідше через подібний за артикуляцією сонорний [в], хоч саме початковий приголосний є органічним для української мови, прикриває склад і усуває зіяння. Пор.: *уотергейт* – *вотергейт, уікенд/уїкенд* – *вікенд* тощо.

Отож, у процесах адаптації запозичень значну роль з-поміж інших чинників відіграє вплив мови-посередника. Для української мови такою стала російська, через яку і в звуковому та графічному оформленні якої іншомовні входження нерідко потрапляли на українськомовний ґрунт. Попри збагачення лексики української мови словами на позначення понять і явищ, що не мають питомих аналогів, такий шлях запозичення часто розхитує наявні мовні норми та стає причиною виникнення фонетико-орфографічних варіантів засвоєних одиниць.

Література:

1. Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Київ: КНЕУ, 2009. Вип. VIII. С. 3-7.
2. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ: Видавничий дім ім. Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
3. Німчук В.В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2002. 116 с.
4. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 1999. 240 с.
5. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 391 с.
6. Шкляр В.І., Мелещенко О.К., Мукомела О.Г., Паримський І.С. Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра. Київ: б.в., 1996. 168 с.